

ЧОРНОБАЙ П.О.
УДК 908 (477.63) «18-19»

ЩОДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРНИХ КАДРІВ У КАТЕРИНОСЛАВІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ «ГІРНИЧОЗАВОДСЬКОГО ЛИСТКА»)

У статті розглядаються питання, які передували відкриттю Катеринославського вищого гірничого училища та його роботи у перші роки існування. Особлива увага приділена кількісному складу випускників цього навчального закладу.

Ключові слова: Катеринослав, З'їзд гірничопромисловців Півдня Росії, Катеринославське вище гірниче училище.

В статье рассматриваются вопросы, которые возникли перед открытием Екатеринославского высшего горного училища и его работы в первые годы деятельности. Особое внимание обращено на количественный состав выпускников этого учебного заведения.

Ключевые слова: Екатеринослав, Съезд горнопромышленников Юга России, Екатеринославское высшее горное училище.

The issues that arose prior to the opening Yekaterinoslav Higher Mining School and his work in the early years of activity are discussed in the article. Particular attention is paid to the quantitative consist of the graduates of this academic institution.

Keywords: Yekaterinoslav, Congress of Miners of the South of Russia, Yekaterinoslav Higher Mining School.

Катеринославщина, один з тих регіонів, який свого особливого промислового розвитку набув наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Для його поступу потрібні були фахівці, які цей процес мали втілювати в життя. На той час відчутним був тиск іноземних фахівців, і місцеві промисловці опікувалися питанням відкриття нових або матеріальної підтримки вже існуючих навчальних закладів. Особлива роль відводилася у підготовці технічної інтелігенції Катеринославському вищому гірничому училищу, відкритому у 1899 р. І хоча про історію створення та перші роки

діяльності цього навчального закладу нам вже багато відомо, залишається малодослідженим питання відкриття та ролі у промисловому розвитку краю перших випускників цього училища.

Питанням відкриття та роботи Катеринославського вищого гірничого училища (далі – КВГУ) приділялася увага дослідниками вже у перші роки існування цього закладу. Перша робота була видана професором КВГУ П.Г. Рубіним у 1909 році [9] У 1990-1995 рр. вийшло двотомне видання «Дніпропетровський гірничий

інститут» [4; 5]. Хоча питома вага тексту обох томів, який стосується дореволюційного періоду, не така вже й велика, але автори і на такій площі зуміли в загальних рисах показати значення діяльності КВГУ у підготовці інженерів для гірничої та заводської промисловості початку ХХ ст. Також питанням розвитку технічної освіти в Україні, та Катеринославщини, зокрема присвячене дослідження Л.Л. Прокопенка та Т.Д. Прокопенко [13]. Дослідники у своїй роботі визначають причини та передумови відкриття технічних навчальних закладів наприкінці ХІХ ст. Вони зазначають, що неабиякий внесок у розвиток системи підготовки гірничих кадрів був здійснений за рахунок розвитку промисловості на Півдні України. Також окрему увагу роботі першого вищого навчального закладу Придніпров'я присвятив професор В.С. Савчук у серії статей на тему: «Біля витоків Національної гірничої академії: від Катеринославського вищого гірничого училища до Гірничого інституту (1896-1912)», у яких автор простежує питання відкриття цього навчального закладу та процес його становлення [14; 15]. У 2009 році була надрукована колективна монографія вчених кафедри історії та політичної теорії НГУ «Історія і сучасність Національного гірничого університету (1899-2009 рр.)», приурочена до 110-річчя заснування КВГУ, у якій періоду, що розглядається у даному дослідженні, відводиться майже третина обсягу дослідження [10]. Серед інших питань у монографії розглянуті історичні передумови виникнення спеціалізованого вищого навчального закладу, серед яких головним мотивом його відкриття була потреба у підготовці вітчизняних інженерних кадрів, а також проаналізовано навчальний процес з оцінкою якості підготовки спеціалістів і забезпечення ними промислових підприємств відповідних галузей.

Мета даного дослідження, на основі відомостей друкованого органу З'їзду гірничопромисловців Півдня Росії

«Гірничозаводський Листок» (далі – ГЗЛ), проаналізувати процес заснування та перших випусків гірничих інженерів КВГУ.

Кінець ХІХ ст. став для Катеринославщини початком нового етапу в розвитку системи народної освіти – 30 вересня 1899 року відбулося відкриття першого навчального закладу за типом вищої школи – Катеринославського вищого гірничого училища. Це стало можливим завдяки зусиллям місцевої влади й громадськості, а також остаточному усвідомленню значення Катеринославської губернії як гірничодобувного району, чому значно сприяли Дж. Юз та О.М. Поль.

Відкриттю цього навчального закладу передували наступні події. Вже у 1896 році інтенсивно дискутувалося питання про відкриття ще одного Гірничого інституту, але вже на Півдні Російської імперії. Те, що це питання ставало дедалі актуальним свідчить той факт, що у 1895 році простежувалася велика кількість бажаючих вступити до Лисичанської штейгерської школи та Поляковського гірничого училища [3. – 1895. – № 16. – С. 2282].

Першою на сторінках ГЗЛ з'явилася публікація на цю тему А. Мевіуса «З приводу питання про утворення другого Гірничого інституту». Автор ставив перед собою завдання з'ясувати, чи потрібне відкриття ще одного Гірничого інституту і де саме це краще здійснити. Аналізуючи його повідомлення, зазначимо, що наприкінці ХІХ ст. вітчизняна гірничозаводська промисловість, отримала різносторонній розвиток та звернула на себе увагу широкого кола суспільних діячів [11, С. 2476].

Наприкінці ХІХ ст. в Російській імперії було всього 650 гірничих інженерів, з них тих які працювали на підприємствах всього 450 чоловік. Більше 200 чоловік займали різні адміністративні посади у гірничому управлінні, знаходилися на службі у других відомствах, займали посади професорів, викладачів геології, лаборантів тощо. Тому справжнє положення гірничозаводської справи, ясно вказувало на неминучу потребу

значного збільшення числа осіб з спеціальною гірничозаводською освітою [11, С. 2476].

Місцева та столична преса наголошувала на тому, що й інші міста (і не тільки Півдня Росії) хотіли, щоб у них було відкрито Гірничий інститут. Таке право хотіли вибороти не тільки Катеринослав, але і Казань, Катеринбург та навіть Орел [11, С. 2477].

17 квітня 1896 року Катеринославська міська Дума заслухала доповідь комісії про необхідність гірничого інституту у своєму місті. У доповіді говорилося про потреби гірничозаводських підприємств у техніках з вищою освітою, а також про те, що відкриття вищого навчального закладу буде мати велике значення для розвитку міста, перетворюючи останній в освітній центр краю. Дума без обговорення одноголосно ухвалила: порушити клопотання перед урядом про заснування вищого гірничого навчального закладу, асигнувати для цього 200 тисяч крб., відвести для цього ж безоплатно ділянку міської землі, узгодити це питання з земством; підприємцями та Гірничим управлінням Півдня Росії; Гласний Думи М.С. Копилов тут же заявив готовність пожертвувати на цю справу 50 тисяч крб. [9, С. 8]. Але не всі верстви населення Катеринослава підтримали ініціативу міського самоврядування. Парадоксально, але проти виступили, в першу чергу, представники місцевих освітян, відомі педагоги І.Я. Акінф'єв та А. Собоєцький. Основні аргументи зводилися до того, що в місті не вистачає в першу чергу нижчих та середніх навчальних закладів, і створювати вищий та ще й гірничий заклад, при наявності такого в Петербурзі, немає ніякого сенсу. Та й взагалі, ні талановиті професори, ні талановиті студенти до провінції не поїдуть. Як висновок – треба створювати лише штейгерське училище і на цьому зупинитися. Але з'явилися статті й іншої направленості, в яких думська ініціатива підтримувалася. Пристрасті загострилися після того, як свої думки щодо створення

гірничого навчального закладу в Катеринославі висловили промислові й урядові організації та установи, спеціалісти гірничої промисловості [14, С. 8].

Однією з ідей було дуже просте рішення – перенести Лисичанську штейгерську школу до міста Катеринослава. На сторінках ГЗЛ з цього приводу розгорнулася дискусія. В замітці викладача Лисичанської штейгерської школи Д. Васильєва «Про перенесення Лисичанської штейгерської школи до м. Катеринослава» заперечувалася така ідея: «Катеринослав ніколи не надасть тих зручностей для можливості бідному чоловіку навчатися у штейгерській школі, які забезпечить йому Лисичанськ, з його гірничими робітниками, та відносно дешевизною житла. Потім, якби штейгерська школа відкрилася у м. Катеринославі, її заповнили б перш за все діти мешканців м. Катеринослава, які хоч і будуть добре вчитися, але не побачивши шахт ніколи не стануть справжніми фахівцями» [2, С. 2504–2505].

У висловлюваннях Д. Васильєва можна знайти певну неточність. Питання про об'єднання Лисичанської штейгерської школи і Гірничого училища С.С. Полякова у Горлівці, яке виникло ще у 1891 році, ґрунтувалося, в першу чергу, на тому, що штейгери Лисичанська не мали можливості проходити практику на справжніх рудниках. Лисичанська штейгерська школа, за свідченнями І. Моренця, мала в своєму арсеналі лише звичайну штольню [12, С. 2364].

Також Д. Васильєв зазначав специфіку роботи штейгерів і переваги того, щоб штейгерська школа залишилася у Лисичанську. Учніми Лисичанської штейгерської школи, а потім штейгерами-робітниками, можуть бути лише юнаки, вихідці з бідних сімей. До того ж, аби бідна людина могла вчитися у штейгерській школі, остання повинна знаходитися у такому куточку, де, по-перше, була б гірнична справа, де були б належні молоді люди, для прийому до штейгерської школи, і де життєві продукти і квартири коштували б недорого. Тому Катеринослав, з його неймовірною

дорожнечою квартир та життям взагалі, не є достойною кандидатурою [2, С. 2504].

Згодом вже на сторінках ГЗЛ висловлювалася впевненість, що на Півдні Російської імперії буде відкрито Гірничий інститут. Ініціатори відкриття зазначали: «Простежується прогресивне зростання гірничого виробництва на півдні, а саме у районі, що тяжіє до Катеринослава та підвідомчим гірничому управлінню, яке знаходиться у цьому місті. Вже на теперішній час цей район залучив до роботи близько 120 гірничих інженерів, які отримали освіту в Росії, причому за приватними відомостями відомо, що багато посад, які вимагають вищої інженерної освіти, зайняті не тільки іноземними спеціалістами, але й нерідко штейгерами. Враховуючи це, не може бути й сумніву, що рішення уряду заснувати ще один вищий гірничий навчальний заклад викликане реальними потребами гірничого виробництва, яке постійно збільшується в Росії, а саме на Півдні» [3. – 1896. – № 15. – С. 2638–2639]. Таким чином, організатори відкриття другого в Росії Гірничого інституту, не сумнівалися в тому, що уряд підтримає їхню ініціативу. Тому що попит на гірничих інженерів постійно зростає, особливо така ситуація була актуальною для Катеринославщини.

Свою зацікавленість у відкритті в Катеринославі вищого навчального закладу проявили і гірничопромисловці. Так, на XXI З'їзді гірничопромисловців Півдня Росії, з доповіддю на тему «Про відкриття нових штейгерських шкіл та про встановлення технічного цензу для службовців на гірничопромислових підприємствах, які належать іноземцям» виступив гірничий інженер М.С. Авдаков. Він зазначав: «Широкий розвиток гірничої та гірничозаводської промисловості на Півдні Росії висунув для рішення питання першочергової важливості. Це питання про гірничу освіту та про утворення на Півдні Росії гірничотехнічних навчальних закладів» [1, С. 2804].

Серйозність, з якою віднісся З'їзд гірничопромисловців Півдня Росії, свідчить про зацікавленість у підготовці гірничозаводських промисловців. На XXII З'їзді гірничопромисловців восени 1897 року знову обговорювалося питання про майбутній вищий навчальний заклад у Катеринославі. Але на цей раз воно торкалося вже не питання про доцільність його відкриття, а питання фінансування і статусу цього закладу. Преса повідомляла: «На останньому 14-му засіданні член З'їзду А.К. Алчевський заявив, що присутні на З'їзді гірничопромисловці, обговоривши на приватній нараді питання про грошову участь гірничих підприємств у створюваних на Півдні Росії гірничотехнічних навчальних закладів, висловили готовність пожертвувати 100 тисяч крб. на вищий гірничий навчальний заклад в Катеринославі, направляючи цей капітал на гірниче чи гірничотехнічне його відділення, якщо проєктований навчальний заклад буде мати кілька відділень. Це пожертвування буде зібрано у 4-річний термін шляхом обкладення гірничих вантажів спеціальним повагонним збором» [3. – 1897. – № 22. – С. 3126].

Катеринославська влада також не стояла на місці, і у 1898 році під керівництвом губернатора князя П.Д. Святополк-Мирського, з Височайшого дозволу утворили комітет для збору пожертв на влаштування вищого гірничого училища у Катеринославі. У цей комітет на правах членів увійшли начальник Гірничого управління Півдня Росії та його помічник, а також ті з представників громадських установ та гірничих заводів і промислів, участь яких була б визнана корисною на думку начальника губернії або за згодою з начальником Гірничого управління. За даними місцевих «Відомостей», було здійснено утворення зазначеного комітету, а в його члени запрошені наступні особи: віце-губернатор камергер В.В. Князев, губернський предводитель дворянства А.П. Струков, керівник губернської земської управи В.І. Карпов, міський голова І.Г. Греков, гласний міської думи

Я.Г. Гололобов, голова ради З'їзду гірничопромисловців Півдня Росії А.Ф. Мевіус, гірничопромисловці – А.К. Алчевський, А.І. Юз та М.С. Копилов та директори заводів: Брянського – О.М. Горяїнов, Кам'янського – І.І. Ясюкович та Дружківського – Ламарш [3. – 1898. – № 14. – С. 3422].

18 грудня 1898 відбулося засідання створеного комітету для збору пожертв на влаштування у Катеринославі вищого гірничого училища під керівництвом його світлості губернатора губернії князя П.Д. Святополк-Мирського. На обговорення було поставлено два питання: про складання проекту будівлі училища та про пошуки приміщення для перших двох курсів училища на випадок, якщо буде дозволено відкрити їх, не очікуючи закінчення побудови училищного приміщення. Вирішення першого питання відкладено до наступного засідання, а по другому – постановлено клопотати перед дворянським зібранням про передачу під училище, до побудови власного приміщення, дворянського дому – палацу Потьомкіна [3. – 1899. – № 1. – С. 3628].

Про питання фінансування будівництва та утримання КВГУ відомий дослідник історії створення Катеринославського вищого гірничого училища, професор В.С. Савчук зазначав, що першим і головним питанням було фінансування побудови головного, хімічного корпусів та п'яти будинків для тимчасового перебування в них лабораторій. З 1898 по 1908 рр. (головним чином в перші три-чотири роки) було пожертвовано 675572 крб. 38 коп., причому вже влітку 1899 року ця сума пожертвувань складала 535143 крб. 35 коп. Коли з'ясувалося, що коштів не вистачає, довелося відмовитися від церкви, конференц-залу, музею та деяких інших приміщень. Закладина будівель училища були урочисті і відбулися 19 серпня 1900 року у присутності міністра фінансів та міністра землеробства і державного майна О.Є. Єрмолова. А далі виникли труднощі. Міністерство землеробства і державного майна відмовило в позиції на суму 210000

крб. Певний час несвоєчасно надходили пожертвування від З'їзду гірничопромисловців Півдня Росії, у зв'язку з кризою, що вразила гірничорудну промисловість. Все ж повна сума стала значно більшою за 100000 крб. і склала 232 826 крб. [15, С. 14].

Постійно, перед відкриттям КВГУ, здійснювалися пожертви від міських управ, акціонерних товариств. Так, Слов'яносербські повітові земські збори, у своєму засіданні від 14 жовтня 1898 року постановили асигнувати на утворення у Катеринославі вищого гірничого навчального закладу 3000 крб., акціонерне товариство криворізьких залізних руд пожертвувало 10000 крб., а Верхньодніпровське металургійне товариство асигнувало 5000 крб. [3. – 1898. – № 22. – С. 3568]. Ольхівське акціонерне товариство доменних печей та фабрик представило начальнику Катеринославської губернії 500 крб. на влаштування у Катеринославі вищого гірничого училища. Ольхівський кам'яновугільний рудник при селі Лозово-Павлівка пожертвував 50 крб. [3. – 1899. – № 1. – С. 3627–3628]. Катеринославські губернські земські збори постановили асигнувати на відкриття у Катеринославі вищого гірничотехнічного училища 30000 крб., розтягнувши цю пожертву на 3 роки [3. – 1899. – № 1. – С. 3628]. Таким чином, всі організації, заводи, шахти намагалися здійснити посильний вклад у розвиток технічної освіти краю.

Окрім цього, постійно поставало питання про статус навчального закладу. У зв'язку з клопотанням Катеринославського міського управління, міської думи, земства, З'їзду гірничопромисловців Півдня Росії міністр землеробства та державного майна 21 січня 1897 р. скликав спеціальну нараду, на якій були присутні представники міністерства фінансів, народної освіти, землеробства та державного майна, шляхів сполучення, представників гірничого відомства та гірничої промисловості. Ця нарада висловила за утворення у Катеринославі

гірничого училища, тому було прийняте рішення про створення у Катеринославі не Гірничого інституту, а Гірничого училища підвищеного типу, тобто підготовки гірничих техніків-практиків. Потім питання про Катеринославське гірниче училище перейшло до комісії при Гірничому департаменті, професорів Петербурзького гірничого інституту та представників гірничої промисловості. Цією Комісією до початку 1898 року було складено проект «Вищого гірничого училища, влаштованого за особливим типом, який значно відрізняється від Гірничого інституту» (мається на увазі Петербурзький гірничий інститут) [4, С. 8].

Даний проект передбачав наступні положення: а) Училище повинне бути вищим, для вступу до нього потрібна середня освіта, випускники училища матимуть право завідувати різними галузями гірничої справи; б) Училище готуватиме спеціалістів не до наукової і теоретичної діяльності, а до практичної; в) термін навчання складатиме 3 роки; г) Училище складатиметься із двох відділень – гірничого і заводського; д) Училище постачатиме спеціалістів для приватних підприємств Півдня Росії [10, С. 48].

Згодом було прийняте клопотання Міністерства землеробства та державного майна про затвердження статуту та штату вищого гірничого училища у Катеринославі. Це училище планувалося відкрити у вересні 1899 року [3. – 1899. – № 12. – С. 3859]. Задум здійснили. У вересні 1899 року було урочисто відкрито КВГУ, яке своїми випускниками поповнило армію освічених гірничих інженерів на Катеринославщині та за її межами.

Кількісні показники студентів КВГУ досить цікаві. За перше десятиріччя діяльності Училища вони наступні. На перший курс у 1899 році прийняли 77 студентів, 1900 р. – 76, 1901 р. – 103, 1902 р. – 94, 1903 р. – 112, 1904 р. – 66, 1905 р. – 52, 1906 р. – 55, 1907 р. – 73, 1908 р. – 63. А число тих, хто закінчив курс навчання зі званням

рудничного інженера та інженера-металурга у 1903-1909 рр., такі: 1903 р. – 16 чол., 1904 р. – 20, 1905 р. – без випуску, 1906 р. – 8, 1907 р. – 32, 1908 р. – 18, 1909 р. – 22 [9, С. 104, 110]. Із 115 випускників цього періоду переважну більшість – 77 чол. – склали рудничні інженери. За соціальним походженням студентство КВГУ першого десятиріччя його історії було таким: 28,5% – діти міщан, 19% – міщан, 15% – селян та слобожан, 37,5% – військових, купців, різночинців. У наступні роки кількість випускників КВГУ-КПІ була такою: 1910 р. – 23, 1911 р. – 38, 1912 р. – 51, 1913 р. – 46, 1914 р. – 34, 1915 р. – 55, 1916 р. – 45, 1917 р. – 50 [8, С. 230]. Також за проектом КВГУ планувалося, що випускниками училища будуть молоді особи. Насправді в середньому їхній вік складав 27,5 років [8, С. 111].

«Положення» про КВГУ передбачало викладання на рудничному та заводському відділеннях (лише кількість годин була різною) наступних предметів: 1) богослов'я; 2) вища математика; 3) аналітична механіка; 4) будівельна механіка; 5) прикладна механіка; 6) гірничозаводська механіка; 7) фізика; 8) електротехніка; 9) хімія; 10) мінералогія; 11) геологія і вчення про родовища корисних копалин; 12) геодезія; 13) гірниче мистецтво; 14) збагачення руд і кам'яного вугілля; 15) маркшейдерське мистецтво; 16) будівельне мистецтво; 17) технологія металів; 18) металургія; 19) креслення та нарисова геометрія; 20) облік і гірничозаводське господарство; 21) гірниче законодавство; 22) технічні переклади за однією з іноземних мов: французькою, німецькою чи англійською; 23) надання допомоги у нещасних випадках [9, С. 66–67]. Крім того, необхідною складовою частиною курсу були вправи по виконанню проектів заводських чи рудникових споруд, а також практичні заняття по відділеннях – гірничому і заводському відділеннях як у період знаходження студентів в Училищі, так і по закінченню ними теоретичного курсу.

У розділі «Положення» про студентів зазначається, що студентом КВГУ може

стати особа, яка успішно склала вступний іспит з малювання і креслення. У разі наявності конкурсу вступників вони здають екзамен з математики, фізики, російської та іноземної мови, результати якого і визначають зарахування до числа студентів. Особи, які вже мали диплом про вищу освіту по фізико-математичному факультету університету або вищого технічного навчального закладу, зараховувалися до числа студентів КВГУ без іспитів.

За навчання і користування навчальними посібниками студенти платили по 100 крб. на рік. Ті студенти, які не могли оплачувати своє навчання, але мали відмінні успіхи у навчанні та хорошу поведінку, могли бути звільнені від оплати або й отримати стипендію, для чого дозволялося створення приватних фондів, іменних стипендій та премій. Так, у 1909 р. існувало три стипендії та одна премія: стипендія імені І.І. Зеленцова, створена на пожертви 3'їзду гірничопромисловців Півдня Росії капіталом у 7500 крб.; премія імені гірничого інженера М.І. Кулібіна за проекти і звіти про літню практику, з капіталом 2170 крб. 50 коп., зібраним під час святкування 50-річного ювілею Кулібіна; стипендія імені колишнього катеринославського губерньського предводителя дворянства А.П. Струкова, на капітал, пожертвований Катеринославським губерньським земством у сумі 10500 крб.; стипендія імені Д.І. Менделєєва, на капітал у 8000 крб., пожертвований 3'їздом гірничопромисловців Півдня Росії [9, С. 126].

Передбачалися іспити за півріччями: з математики і аналітичної механіки на першому курсі; фізики, геології і вчення про родовища корисних копалин на другому курсі. Але за постановами Ради Училища кількість і порядок здачі студентами іспитів змінювався.

Випускні іспити були наступними: гірниче законодавство, облік і гірничозаводське господарство. Зі спеціальних предметів іспити замінювалися захистом дипломних робіт.

Навчальний процес Училища також не був постійним. У 1905 та 1906 рр. внаслідок революційних подій в країні, та студентських заворушень всіх навчальних закладів Імперії, заняття у КВГУ не відбувалися. У 1905 році тільки невелика кількість студентів провела літні практичні заняття на рудниках та заводах, а у 1906 році взагалі ніхто [8, С. 14]. Фактично заняття в КВГУ було відновлено тільки на початку 1906/1907 навчального року. Тоді революція вже пішла на спад, лише селянство саме в цей час активізувалося. Поступово різними методами студентство було втихомирене.

Наприкінці 1907 – початку 1908 р. знову відбулися студентські заворушення, викликані новим “Положенням про іспити”, згідно з яким іспити складалися 4 рази на рік (раніше студенти складали іспити через кожні 10 днів). Його передбачалося ввести в дію з нового навчального року. Частина радикально налаштованих студентів у січні 1908 року організувала сходку, на якій було ухвалено вимогу про скасування нововведення про іспити з погрозою провести страйк [6, Арк. 21].

Восени 1910 р. Коаліційний комітет влаштував чергову сходку студентів з вимогою заміни семестрової здачі іспитів “10-денним терміном іспитів”. На нелегальній сходці Коаліційного комітету Раді Старост як легальній студентській організації пропонувалося передати комітету всі повноваження [6, Арк. 19–38]. Саме у цей час в студентському середовищі особливо поглибилися суперечності між «академістами» та «радикалами».

З початком заснування КВГУ був сформований досить кваліфікований та ініціативний склад викладачів, який енергійно розпочав боротьбу за розвиток та перетворення училища у Гірничий інститут за типом Петербурзького гірничого інституту. Станом на 1899 рік викладацький склад Училища був наступним: професорів – 3, викладачів – 8, асистентів – 1, стипендіатів – 13 [8, С. 57].

Часткове перетворення училища почалося вже у 1903 році, але однакових прав диплому училища у порівнянні з дипломом гірничого інженера Петербурзького гірничого інституту не було. Тому Рада КВГУ своєю постановою від 18 квітня 1906 року вирішила добиватися розширення існуючого на той час терміну навчання строком у чотири роки до п'ятирічного.

Для з'ясування деталей майбутнього розширення були порівняні навчальні плани Петербурзького гірничого інституту та КВГУ. При порівнянні планів було видно, що суттєвої різниці у об'ємі предметів, які викладалися, не було, окрім прикладної механіки та циклу геологічних дисциплін. Ця різниця предметів навчального плану КВГУ була ліквідована.

Кваліфіковані кадри викладачів, а також високий науково-технічний рівень забезпечення лабораторної бази училища – це основне, що обумовило розвиток та перетворення гірничого училища у Катеринославський гірничий інститут.

У червні 1912 р. уряд видав «Закон про перетворення Катеринославського вищого гірничого училища в Гірничий інститут». Свій 14-й навчальний рік училище почало заняття як Катеринославський гірничий інститут [15, С. 5].

«Тимчасові правила про управління Катеринославським гірничим інститутом» у 1912 р. встановлювали чотирьохрічний курс навчання та наступні кафедри: 1) математики; 2) теоретичної механіки; 3) фізики; 4) хімії; 5) мінералогії; 6) геології; 7) прикладної механіки; 8) прикладної (практичної) геології; 9) будівельної механіки; 10) електротехніки; 11) геодезії та маркшейдерського мистецтва; 12) будівельного мистецтва; 13) гірничого мистецтва; 14) металургії. «Тимчасові правила» встановлювали і викладання обов'язкових навчальних предметів. Зазначимо, що у порівнянні з навчальним планом КВГУ, план КГІ змінився, в першу чергу, кількісно. Додалися такі предмети, як гідротехніка, маркшейдерське мистецтво,

а загальна та фізична хімія просто почали викладатися окремо.

Також кількість викладачів, у порівнянні з 1899 роком, змінилася не тільки кількісно, але й якісно. Так, станом на 1913 рік в стінах КГІ працювало: професорів – 14 чол.; викладачів – 13; доцентів – 2; асистентів – 13 та стипендіатів – 1 [8, С. 57].

Щодо вихованців КВГУ-КГІ, то досить частими були випадки, коли студенти, які ще не закінчили навчального закладу займали відповідальні посади на рудниках, і підприємство надавало відпустку таким студентам тільки на час захисту дипломного проекту. Власники підприємств завчасно піклувалися про забезпечення свого виробництва досвідченими, відповідальними, молодими фахівцями.

Хоча відкриття КВГУ-КГІ планувалося для забезпечення інженерними кадрами тільки Катеринославщини, але випускники цього навчального закладу користувалися попитом і за межами краю. Так, окрім роботи на Донбасі, Катеринославі та Криворізькому басейні, випускники КГІ працювали на Кавказі, в Москві, Харкові, Центральній Росії, Уралі, Східній та Південно-Східній Росії, Криму, Кубані тощо [7, С. 213].

Таким чином, відкриття Катеринославського вищого гірничого інституту, сприяло формуванню досвідчених технічних інженерів, які збільшували армію фахівців на рудниках заводах і шахтах. За період від заснування у 1899 році до 1917 року було випущено 458 фахівців у галузі гірництва та металургії.

Бібліографічні посилання

1. Авдаков Н. С. Об открытии новых штейгерских школ и об установлении технического ценза для служащих в горнопромышленных предприятиях, принадлежащих иностранцам / Н. С. Авдаков // Горнозаводской Листок (далі – ГЗЛ). – 1897. – № 2. – С. 2804–2806.
2. Васильев Д. О перенесении Лисичанской штейгерской школы в г. Екатеринослав / Д. Васильев // ГЗЛ. – 1896. – № 6. – С. 2504–2505.
3. ГЗЛ. – 1895–1899 гг.

4. Днепропетровский горный институт. Исторический очерк в двух книгах. Кн. 1. История и развитие (1899-1989). – М. : Недра, 1990. – 345 с.
5. Днепропетровский горный институт. Исторический очерк в двух книгах. Кн. 2 Кафедры (1899-1992). – К. : Техніка, 1995. – 408 с.
6. Донесения, телеграммы и переписка с департаментом полиции, Екатеринославским охранным отделением и др. о собраниях, забастовках и союзах студентов ЕВГУ и положение совета министров о студенческих организациях. // Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 11. Канцелярія Катеринославського губернатора. – Оп. 1. – Спр. 547/1240. – 62 арк.
7. Заруба В. М. Историк держави і права України академік М. С. Слабченко (1882 - 1952): Монографія / Заруба В. М. – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2004. – 456 с.
8. Известия Екатеринославского горного института имени тов. Артёма-Сергеева. – Екатеринослав : [б. и.], 1924. – Т. XIV. Юбилейный выпуск (1899-1924). – Ч. 1. – 251 с.
9. Исторический очерк возникновения Екатеринославского Высшего Горного Училища и его деятельности за первое десятилетие (1899-1909) / Сост. П.Г. Рубин. – Екатеринослав, 1909. – 147 с.
10. Історія і сучасність Національного гірничого університету (1899-2009 рр.) : [за ред. проф. Г. К. Швидько] – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, "Ліра", 2009. – 504 с.
11. Мевіус А. По вопросу об учреждении второго Горного института / А. Мевіус // ГЗЛ. – 1896. – № 4. – С. 2476–2477.
12. Моренц И. Современное состояние Лисичанской штейгерской школы / И. Моренц // ГЗЛ. – 1895. – № 22. – С. 2361–2364.
13. Прокопенко Л. Л. Становлення та розвиток системи підготовки гірничих кадрів в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст. / Л. Л. Прокопенко, Т. Д. Прокопенко / Гуманітарний журнал. – 2005. – № 3. – С. 45–52.
14. Савчук В. С. Біля витоків Національної гірничої академії: від Катеринославського вищого гірничого училища до Гірничого інституту (1896-1912) / В. С. Савчук // Бористен. – 1999. – № 12. – С. 8.
15. Савчук В. С. Біля витоків Національної гірничої академії: від Катеринославського вищого гірничого училища до Гірничого інституту (1896-1912) / В. С. Савчук // Бористен. – 2000. – № 2; 3. – С. 13–14; 4–5.

